

In de etalage
Stadsarchief Kampen

Schansen om de stad Kampen

door André Troost

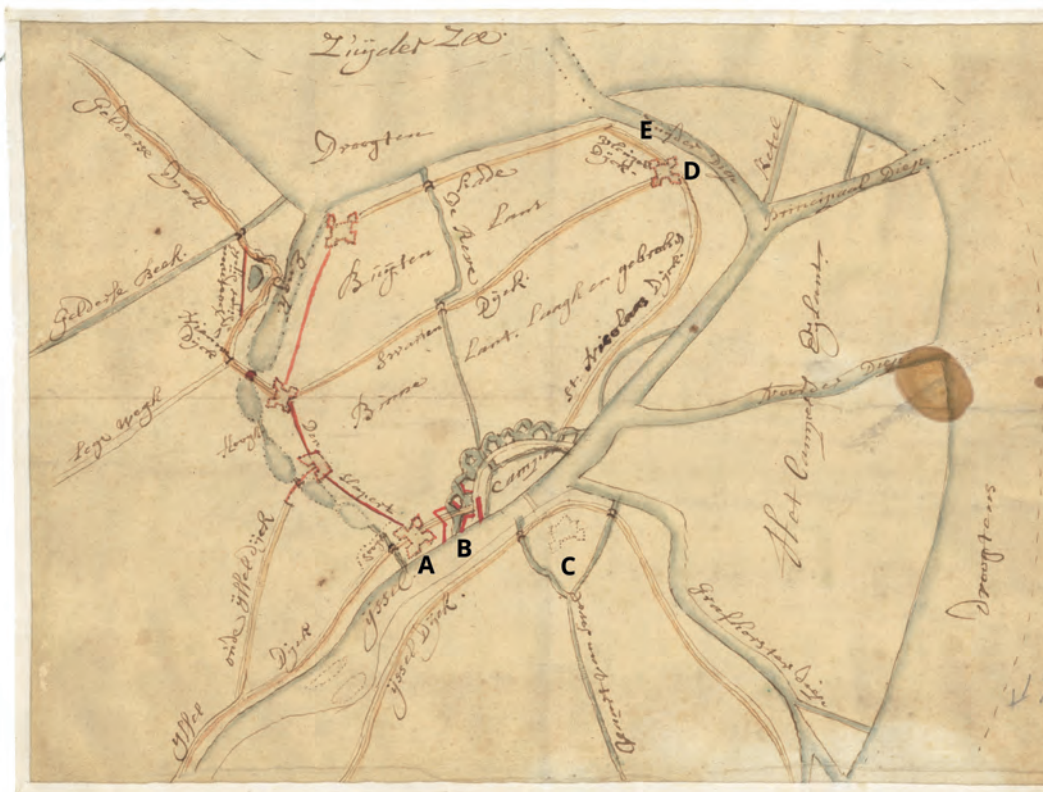
Archieven verschaffen ons informatie over het verleden. Maar soms roept een archiefstuk meer vragen op dan dat het antwoorden geeft. Zulke archiefstukken zitten ook in de collectie van het Stadsarchief Kampen.

Kaart uit 1795

Een voorbeeld van een archiefstuk dat veel vragen oproept is een handgetekende kaart uit 1795 waarop schansen staan ingetekend. Het bijschrift bij deze kaart luidt: 'Kaart van Kampen en omgeving met aanduiding van geprojecteerde verdedigingswerken in het zuiden van de stad en het gebied westelijk van Kampen'. De lengte van de kaart is 30 centimeter en de breedte is 20 centimeter.¹

Volgens de *Terminologie verdedigingswerken* is een schans een 'algemene benaming voor een eenvoudig, als regel aarden verdedigingswerk'.² De bekendste schans in Kampen is die aan de IJsselmuiders kant van de brug: schans over d'Issule. Over deze schans is in de archieven veel informatie te vinden. De bouw van deze strategisch gelegen schans begon in 1589 naar een ontwerp van Jasper Adriaenszn, ingenieur en burgemeester van Alkmaar. Zoals blijkt uit de betrouwbare stadsplattegrond van Kampen uit 1598 gemaakt door Paul Utenwael was dit geen eenvoudige schans.³ De gemeentearchivaris van Kampen mejuffrouw Clara Welcker en de lokale historicus Aalt Selles noemden het zelfs een fort. Volgens de *Terminologie verdedigingswerken* is een fort een 'zelfstandig, gesloten en naar alle zijden verdedigbaar werk'.⁴ Aalt Selles: 'Het is een fort met vijf bolwerken omringd door een brede gracht, waar omheen de toegangswegen naar de stad lopen. De schans bestaat uit een opgeworpen ringdijk, die aan de stadskant is onderbroken door een staketsel met een poortje. Langs de buiten onderzijde van de wal loopt een paadje en is een boomgordel aangeplant. Middenin de schans staat het waakhuis voor de bezetting, een eenvoudig huisje, waarbij de etser [Paul Utenwael] drie mannetjes heeft afgebeeld.'⁵

Er zijn ook schansen geweest aan de landzijde van de stad Kampen. Deze schansen staan ook afgebeeld op genoemde kaart uit 1795. Wat kunnen we

'Kaat van Kampen en omgeving met aanduiding van geprojecteerde verdedigingswerken in het zuiden van de stad en het gebied westelijk van Kampen.' Handgetekend. 30 x 20 cm. 1795. Collectie: Stadsarchief Kampen, Topografisch Historische Atlas, inv.nr. K00660. A = Coeburgse schans, B = Veneschans, C = IJsselschans, D = Brunneper schans, E = (Schans)dijk; al genoemd in de 14e eeuw.

zeggen over deze kaart? Het lijkt op zich logisch dat de verdediging van de stad al buiten de muren begon. Zou je geen verdedigingscirkel om de stad heen bouwen dan stonden vijandelijke legers al vrij snel voor de stadspoorten. De schansen gelegen aan de toegangswegen naar de stad hielden de vijand op en daardoor kon de schutterij zich beter voorbereiden op een aanval. Maar de kaart roept ook vragen op die (nog) niet zijn te beantwoorden. Zo is de maker van deze kaart niet bekend. Het jaar 1795 staat op de kaart. Dat jaar wordt gezien als het begin van de Franse tijd en het uitroepen van de Bataafse Republiek. Is het wellicht een militaire kaart? Wilde de stad zich voorbereiden op een moeilijke tijd die in het verschiet lag? Waarom zijn de schansen aan de landzijde met rood ingetekend en de IJsselschans niet? Duidt de rode lijn op een verdedigingslinie?

Van vier schansen weten we zeker dat ze hebben bestaan, omdat ze in archiefbronnen worden genoemd.⁶ Nog niet geïndexeerde bronnen, zoals de bestekken van stadswerken, kunnen in de toekomst wellicht uitsluitsel geven of het stadsbestuur ook opdracht heeft gegeven voor de aanleg van de onbekende schansen.⁷ Archeologisch onderzoek met een grondradar, zoals recentelijk verricht bij de schans over de IJsselbrug, kan ook nieuwe informatie opleveren. Wellicht worden dan de geheimen van deze kaart alsnog ontrafeld.

Noten

1. Stadsarchief Kampen (verder SK), Topografisch Historische Atlas, inv.nr. K00660.
2. P.J.M. Kamps e.a. (red.), *Terminologie verdedigingswerken. Inrichting, aanval en verdediging* (Utrecht 2004).
3. SK, Oud Archief Kampen (verder OAK), inv.nr. 471.
4. Specifiek een sperfort, een 'zelfstandig fort voor de beheersing van een belangrijke doorgang naar [de brug over de IJssel naar Kampen] of toegang tot een gebied'.
5. A. Selles, 'Kampen in vroegere tijden (deel 198). Opkomst en ondergang van Schans voor brug', *Kamper Courant* 11 februari 1991.
6. Zie de afbeelding van deze kaart met de namen van de bestaande schansen.
7. SK, OAK, inv.nrs. 1956-1961.